

BERNARD ANDRAE, *Das Alexandermosaik aus Pompeji*. Verlag Aurel Bongers Recklinghausen, 75 стр. 19 слика у боји и 5 слика црно белих.

Чувени Александров мозаик откривен је 24 октобра 1831 г. на поду једне од просторија у Casa del Fauno у Помпејима, и отада је о њему говорено и писано у безброј наврата. Готово да нема историјске читанке или уџбеника у коме није репродукована ова композиција која приказује сукоб Александра са персијским краљем Даријем. Па ипак, ово последње издање мозаика, готово 150 година после његовог откривања, први пут доноси свеобухватну документацију у боји овог најчувенијег мозаика у историји уметности. Не само да је дата његова велика репродукција у боји, него су такође публиковани сви детаљи, неки чак у размери 1:1, при чему је учињен посебан напор да се боје што верније пренесу на хартију.

Овове низу слика у боји претходи текст познатог стручњака Бернарда Андреа који поред детаљног описа композиције упознаје читаоца у главним цртама са проблемима које ово дело поставља. При томе је занимљиво да је Андре склон да интерпретира композицију као *Бијку код Гаујамеле*, одлучујући судар Грка и Персијанаца, мада не одбија могућност да су неки елементи из друге две Александрове битке, код Граника и Иса, овде такође приказани. Тако се он донекле приближава гледишту, које заступају неки други аутори, да слика не приказује одређену битку него више симболише сукоб Александра и Дарија уопште. Друго суштинско питање, око кога се већ дуже времена води дискусија, јесте ко је био сликар оригинала ове композиције, настале по општем мишљењу у Александрово време или непосредно после његове смрти. Андре не прихвата мишљење, које је у науци преовладало последњих деценија, да је аутор оригинала био Филоксен из Еретрије, ученик Никомахов, за кога Плиније (N.H. 35,110) наводи да је сликао *Бијку између Александра и Дарија*, која је доживела највећу могућу хвалу. Као Филоксенова карактеристика истакнута је на истом месту брзина сликања као и један метод сликарског скарања, за које писац сматра да никако не могу да се вежу за стил мозаика.

Овде се међутим мора бити опрезан јер уз сву анализу мозаика не може се доћи до сигурног закључка којом је брзином сликан његов оригинал. Своје портрете у природној величини Ван Дајк је, на пример, завршавао за само један дан. Стога нам се чини да претпоставка да је Филоксен аутор овог дела не може бити још увек одбачена у потпуности како је аутор изгледа спреман да то учини.

Овом тексту следи краћи прилог посвећен Гетеовој интерпретацији Александровог мозаика. Гете је умро неколико месеци после открића мозаика но имао је прилике да види цртеж оловком овог дела који му је послао из Помпеја археолог В. Ј. К. Кан марта 1832. У кратким забелешкама и писмима непосредно после тога он је дао више коментара који су се односили како на садржај тако и на место овог мозаика у историји уметности уопште.

На крају текста налази се листа основне литературе о овом делу.

Оно што појаву овог новог издања Александровог мозаика, до сада најчувеније римске копије једне грчке слике, чини посебно значајном јесте то што су те исте 1977. године ископавања Манолиса Андроникоса у Вергини открила више оригинала грчких фресака из IV века пре н.е. На зидовима једне од откривених гробница налазе се *Ошмица Персефоне*, *Три зевске фигури*, и *Жена која сеги*, док на улазу друге гробнице, која се због свог богатог инвентара сматра за гроб Филипа Македонског, приказан је фриз са сценама из лова. (National Geographic, vol 154, no. 1, July 1978, 54—77; ВСН СП, 1978, 706—710). Композицију *Плујон ошима Персефону* сликао је Никомах средином IV века — према Плинију, N. H. 35.109. она се налазила у храму Минерве на Капитолу — док су позе коњаника и дрвеће у позадини са фреске која приказује лов доста сличне неким елементима на Александровом мозаику. На основу тога Андроникос је склон да припише ове фреске Никомаку и његовом ученику Филоксену што је можда преурањено али свакако не без основа.

Da neka veza postoji između poменутих сликара из друге половине IV века, ових фресака које се датују између 340 и 330 г. пре н.е. и Александровог мозаика показују прве репродукције нових открића. Поменимо на овом месту понављање основне шеме, коју сачињавају две лако повијене дијагонале које се секу, у композицији централне сцене у мозаику и *Оймици Персефоне*. Овде мислимо на однос Дарија и његовог кочијаша, и на однос Плутона и Персефоне. Положај Даријеве десне руке готово је идентичан десној руци Плутона која држи жезло, док је уздигнута кочијашева рука веома слично постављена као испружене руке Персефоне. (ВСН СII, 708, Fig. 147). Истина је да је оваква композициона шема могла бити опште прихваћена у то време али је ипак вероватније да је ту реч о некој ближој вези између њихових аутора.

Будућа детаљна анализа ових последњих налаза свакако ће у многоне допринети нашем бољем познавању грчког класичног сликарства као и расветљавању ових посебних питања. Због тога је појава нове публикације о Александровом мозаику добродошла из више разлога.

P. Васић, Београд.

P O N O S N A Š E L E K S I K O G R A F I J E

Lexicon Latinitatis medii aevi Iugoslaviae, vol. I-II, Zagrabiae 1973-1978, Editio Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium

Pred nama je dakle završeni *Rječnik srednjovjekovnoga latinskog jezika* s područja Jugoslavije, u 2 sveska velike četvrtine s ukupno 1362 dvostupačne stranice i 25.000 obrađenih riječi. Ovaj se *Rječnik* nadopunjuje s Divkovićevim *Latinsko-hrvatskim rječnikom* (Zagreb 1900, II. izd., ima oko 20.000 riječi) utoliko što su u nj unesene samo one riječi klasičnog podrijetla, kojih nema u Divkovića, odnosno i one, koje Divković ima, ali im je u srednjem vijeku promijenjeno značenje.

Veliko je doista zadovoljstvo kritičaru kada, prateći jedno djelo — kao što je i ovaj *Lexicon* — od početaka njegovih do posljednje objavljene stranice, može mirne savjesti konstatirati: 1) da su autori od prvog do posljednjeg retka ostali dosljedni u provođenju svoje namisli, 2) da su u relativno kratku roku (ukupno oko 15 godina za pripreme, ekscerpiranje, konačnu obradu i potpuno objavljivanje obaju svezaka) ostvarili rječnik vrlo bogat, vrlo precizan i s izdiferenciranim značenjima u natuknicama, i to s područja leksikološki za naše prilike potpuno neistraženog i vrlo kompleksnog.

Ne osvrćući se na metodološka zapažanja i opće podatke, što sam ih već uz I. objavljeni fasciculus iznio u našem časopisu (ŽA XX, 1970, 304—306), zadržat ću se samo na nekim opaskama.

Što se tiče izvora građe (svi su navedeni na početku I. sveska), nalazimo ovdje ne samo Smičiklasov *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* u 15 svezaka nego i statute gradova, notarske spise, urbare i sl. povijesna i povijesno-pravna djela, tiskom objavljena, od Alačevića, Antoljaka i Barade preko Fermeždžina, Jirečeka, Kosa, Kukuljevića i Ljubića do Račkoga, Tkalčića i Zjačića.

Dva su vrlo korisna dodatka navedena na kraju II. sveska. U jednom je popis riječi, razvrstanih prema različitim područjima ljudskog života, zanata, obrta, zanimanja itd. od graditeljstva i života na polju, životinja, drveća i oružja do titula, poreza, lova, odjeće i obuće. Dodatak bez dvojbe dragocjen, jer je rječnik namijenjen ne samo filozofima nego i povjesničarima, pravnicima, proučavateljima ekonomske i kulturne povijesti, prirodosnanstvenicima i dr.

Iako *Rječnik* nije po namjeni etimološki, u njemu je ipak više od 50% riječi etimološki rastumačeno. Još jedna dobra osobina ovoga vrsnog djela! Stoga su u II. dodatku nabrojene riječi prema podrijetlu, i to hrvatske (srpskohrvatske) ili hrvatskog podrijetla, slovenske, iz mletačkog dijalekta, madžarske, njemačke, francuske, grčke, turske, arapskog ili perzijskog podrijetla, hebrejske. Neki se kapitalni lingvistički zaključci možda ne mogu izvoditi, ali je neprijeporno da ti nanosi